

Apostolisuus ja kirkon tulevaisuus

Piispainkokouksen avauspuhe 9.9.2014 Lappeenrannassa

Kolmekymmentä vuotta sitten dogmatiikan professori Seppo A. Teinonen arvioi *Teologisen Aikakauskirjan* artikkelissa (TA 3/1984) kahden kirkollisen juhluvuo- den antia. Nämä olivat edellisvuonna 1983 vietetty Martti Lutherin syntymän 500-vuotisjuhla- vuosi sekä muutamaa vuotta aiemmin 1980 vietetty Augsburgin tunnustuksen 450-vuotisjuhla.

Teinonen totesi, että juhlilla saavutettiin paljon: reformaation asiakirjoja ja sitä koskevaa kirjallisuutta julkaistiin omalla kielellämme, joukkoviestimis- sä asiat olivat laajalti esillä ja monet saivat uuden tilaisuuden perehtyä juhluvuosien esillä pitämiin kysymyksiin. Juhlavuosilla oli kuitenkin Teinosen mukaan merkittävä puute: ”Aihe oli hyvä, vieraat arvolliset ja tunnelma kohotettu. Juhla oli kuitenkin pelkkä *memoria*, joka ei varsinaisesti nykyistynyt; siltä puuttui *repraesentatio*. Kaikki totesivat uudelleen, että Suomen kirkolla on luja opillinen pohja ja vahva maestro, mutta vain harvat kysyivät, elävätkö nämä opetukset todella kirkon nykyisessä elämäs- sä.”¹

Teinosen mielestä juhlat lujittivat itsetyytyväi- syyttä ja itsevarmuutta itsekritiikin sijasta. ”Koska Augustanan oppi on oikea, meidänkin opetuksem- me on kunnossa, ja koska Luther oli etevä refor- maattori, mekin olemme reformatorisia. Juhliessaan

Augustanaa ja Lutheria kirkko juhli siten omaa itse- ään. – – Pahinta tässä ei ollut, ettei kirkko kysynyt it- seltään: ’*Millainen* minä olen?’, vaan ettei se esittänyt ratkaisevaa kysymystä: ’*Mikä* minä olen?’”²

SUOMEN KIRKON TIE?

Teinosen kirjoitus oli otsikoitu sanoilla *Suomen kirkon tie*. Hän kysyi kriittisesti, haluaako Suomen kirkko olla yhä kirkko vai suostuuko se denomi- nationalismiin, joka merkitsee pirstoutuvaa ja vä- hitellen häviävää protestantismia. Taustalla olivat sekä Teinosen omat arviot että eräiden muiden tutkijoiden käsitykset kirkkojen ja uskontojen tu- levaisuudesta. Niiden mukaan – siis kolme-neljä vuosikymmentä sitten – Eurooppa lakkaa olemasta kristikunnan pääkeskus, ja uusiksi valta-alueiksi muodostuvat Latinalainen Amerikka, Afrikka ja osa Aasiaa. Kristillisyyden pääuomat ovat toisaalta jat- kuvasti voimistuva roomalaiskatolisuus ja toisaalta tuhansiin yhteisöihin pirstoutunut protestantismi. Näiden välillä reformaation aitoa perintöä edustava

1 Teinonen 1984, 196.

2 Teinonen 1984, 196.

luterilaisuus menettää yhä selvemmin suhteellista merkitystään. Synnä on sen oma luonne ja sisäinen heikkous.

Teinosen arvio on osunut kohdalleen. Kristinuskon painopiste on siirtynyt pois Euroopasta ja Pohjois-Amerikasta niin sanottuihin etelän kirkkoihin, joilla tarkoitetaan edellä mainittuja Latinalaisen Amerikan, Afrikan ja Aasian kirkkoja. Suomessa erityisesti dosentti Risto A. Ahonen on pitänyt tätä kehitystä esillä.³ Hiljakkoin anglikaanipiispa, arvostettu missiologian sekä kristinuskon ja islamin dialogin tuntija Michael Nazir-Ali on arvellut, että perinteiset protestanttiset kirkkokunnat hiipuvat edelleen.⁴ Liberaali kristillisuus kuihtuu lopulta pois. Hänen mukaansa kristinuskon vaikuttajiksi jäävät katolinen kirkko ja helluntailaisuus. Nazir-Alin näkemystä on perustellusti kritisoitu. Silti se on jo väitteenä pysäyttävä.

Mikä on Suomen evankelis-luterilaisen kirkon tie? Onko se osa vähitellen näivettyvää protestanttisuutta vai voiko se säilyä elinvoimaisena reformaation kirkkona?

Teinosen mielestä vastauksia voi etsiä sosiologisesti, historiallisesti tai muullakin tavoin, mutta tärkeintä on arvioida tilannetta teologisesti. Ratkaisevin tekijä Suomen kirkon tulevaisuudelle on uskollisuus apostoliselle uskolle ja konstituutiolle. ”Apostolisuus on se normi, jolla kirkko ja kirkkokuntaisuus voidaan erottaa toisistaan.”⁵

Suomen evankelis-luterilaisen kirkon apostolisuuden koetinkiviä on Teinosen mukaan kolme: vanhurskauttamisoppi, raamatuntulkinta ja kirkon virka.

YKSIN ARMOSTA

Oppia syntisen vanhurskauttamisesta pidetään kristillisen uskon yhtenä perustotuutena. Erityisesti luterilaisuudessa vanhurskauttamisoppi on keskeinen, olihan se olennainen tekijä reformaation taustalla. Ihminen pelastuu yksin armosta uskon kautta Jeesuksen sovitus työn tähden.

Katolisen ja luterilaisen kirkon välillä ei enää ole erimielisyyttä vanhurskauttamisopista. Molemmat kirkot ovat allekirjoittaneet asiakirjan *Yhteinen julistus vanhurskauttamisopista* (1999). Siinä todetaan muun muassa: ”Me tunnustamme yhdessä, että

Jumala armosta antaa ihmisille synnit anteeksi ja samalla vapauttaa hänet elämässään synnin orjuuttavasta vallasta ja lahjoittaa hänelle Kristuksessa uuden elämän.”⁶ ”Tunnustamme yhdessä, että syntinen vanhurskautetaan, kun hän uskoo Jumalan pelastustekoon Kristuksessa. Tämän pelastuksen lahjoittaa Pyhä Henki kasteessa hänen koko kristillisen elämänsä perustukseksi.”⁷

Eläkö luterilaisuuden ydinlöytö nykyisin omassa kirkossamme? Olen tehnyt kaksi huomiota, jotka ovat mielestäni oireellisia.

Ensinnä saarnoja, hartausohjelmia ja -kirjoituksia sekä julkista hengellistä keskustelua seurattessani olen huomannut, että käsitys ihmisestä Jumalan silmien alla elävänä olentona on haalistunut. Tunto Jumalan pyhydestä on ohentunut. Muistammeko enää, että elämme ja olemme aina kasvokkain Jumalan, kaikkivaltiaan pyhän, mutta myös armollisen Jumalan kanssa? Olemmeko unohtaneet, että Jumalan sana on sekä lakia että evankeliumia? Uskallammeko enää myöntää Raamatun vakavan muistutuksen siitä, että ”kaikki ovat tehneet syntiä ja ovat vaillo Jumalan kirkkautta” (Room. 3:23) ja että ”synnin palkka on kuolema” (Room. 6:23)?

Onko julistuksestamme tullut – sinänsä tärkeää ja hyödyllistä – itsensä ja toisensa hyväksymistä, suvaitsevaisuuden korostamista, yhdenvertaisuus- ja tasa-arvopuhetta? Jos vakavuus Jumalan edessä elämisestä unohtuu, silloin myös armo on vaarassa latistua. Yhä harvemmin kuulee opetusta siitä, mikä seuraa edellä lukemiani raamatunkohtia ja mikä lopulta on meille ihmisille kaikkein tärkeintä: ”mutta saavat hänen armostaan lahjaksi vanhurskauden, koska Kristus Jeesus on lunastanut heidät vapaiksi” (Room. 3:24), ”mutta Jumalan armolahja on iankaikkinen elämä Kristuksessa Jeesuksessa, meidän Herrassamme” (Room. 6:23). Jos synnin radikalisuus unohtetaan, armo muuttuu pinnalliseksi hyväksymiseksi ja vanhurskauttamisoppi joutaa pelolle. Samalla ihmisen kaipuu löytää Jumala ja saada syntinsä anteeksi jäävät vastausta vaille.

Toinen huomioni koskee vanhurskauttamisen irtoamista kirkosta. ”Voihan Jumalaan uskoa, vaikka ei kuuluisi kirkkoon.” ”Kyllä minä Jumalaan uskon, mutta en siihen kirkkoa tarvitse.” Nämä ovat yleisiä perusteluja niiltä, jotka ovat eronneet kirkosta joko

sen konservatiivisuuden tai liberaalisuuden vuoksi. Kirkosta eroamisen lisääntyminen on johtanut vaikenemiseen siitä, että vanhurskaaksi tuleminen yhteisöllinen paikka on kirkko. Kirkossa me elämme yhteydessä sekä Jumalaan että toisiin kristittyihin. Tästä tunnustuksemme opettaa hyvin selvästi ja yhdenmukaisesti apostolisen opin kanssa. *Extra ecclesiam nulla salus* (kirkon ulkopuolella ei ole pelastusta) on kirkon vanha Raamattuun perustuva oppi.⁸ Se on toki kärjistyksenä altis väärintulkinnolle erityisesti nykyisenä instituutiokriittisenä ja yksilöllisyyttä korostavana aikana, mutta sen syvin tarkoitus on johdattaa ihmisiä Jumalan sanan ja armon lähteille. Siksi kirkon merkitystä ihmisen vanhurskauttamiselle ja uskolle on sanoitettava yksinkertaisella ja selvällä, myönteisellä ja ihmistä arvostavalla tavalla.

JUMALAN SANA ELÄMÄNVOIMANA

Luterilainen kirkko korostaa mielellään olevansa sanan kirkko. Reformaatiolle keskeisen periaatteen mukaan Raamattu on ”ainoa ohje ja mittapuu, jonka mukaan kaikki opit ja opettajat on tutkittava ja arvosteltava”.⁹ Suomen evankelis-luterilaisen kirkon tunnustusperiana on se Raamattuun perustuva kristillinen usko, joka on lausuttu kolmessa vanhan kirkon uskontunnustuksessa sekä luterilaisissa tunnustuskirjoissa.¹⁰

Mikä asema Raamatulla on nykyisin kirkkomme elämässä? Myös tästä asiasta nostan esille kaksi teemääni huomiota.

Ensinnä Raamatusta näyttää tulleen kirkkopiittisen kiistelyn ja kirkon sisäisen taistelun väline. Sen sanotaan olevan niin monitulkintainen, ettei yhtä ”punaista lankaa” tai kokonaisnäkemystä ole mahdollista löytää. Ehkä siksi yhä harvemmin edes kirkon virallisissa kannanotoissa ja lausunnoissa asioita perustellaan Raamatulla. Monesti yleisinhimilliset näkökohdat ovat korvanneet Raamatun periaatteet. Ne eivät välttämättä ole toistensa vastakohtia, vaan usein pikemminkin yhdenmukaisia.

Jos haluamme olla luterilainen kirkko ja osa apostolista Kristuksen kirkkoa, meidän on yhä uudelleen palattava juurille. Raamattua ei pidä alentaa keskinäisten kiistojen välikappaleeksi. Se on ensi sijassa kirja, jossa hyvä ja armollinen Jumala lähestyy luomaan ihmisiä. Jos kirkko itse ei arvosta Raamattua ja

pidä sitä uskon ja elämän voimanlähteenä, se unohtaa apostolisuutensa perustan. Mielestäni nyt olisi tarve piispojen Raamattua käsittelevälle opetukselle, onhan edellinen yhteinen piispojen raamattukannanotto *12 teesiä Raamatusta* ilmestynyt yli 40 vuotta sitten.¹¹

Toiseksi suomalaisten raamatunlukeminen on vähentynyt viime vuosien aikana. Pappien kohdalla tämä muutos on ollut vielä voimakkaampi kuin suomalaisten keskuudessa yleensä. Kehitys on huolestuttava. Raamattu on kirkon peruskirja ja opetuksen lähtökohta. Osana kirkon apostolista traditiota Raamattu on yhteisöllinen kirja, jonka luonteva ymmärtäminen tapahtuu juuri kirkossa. Tämän vuoksi kirkon elämälle on elintärkeää, että papisto pitää jatkuvaa Raamattuun perehtymistä arvossa. Raamatun tuntemus on keskeinen osa papin ydinosaamista. Siihen kuuluu sekä Raamatun tutkiminen tieteen antamia välineitä käyttäen että Jumalan sanan tutkistelemisen rukoillen ja mietiskellen.

EVANKELIUMIN JA IHMISTEN PALVELIJOINA

Kun Augsburgin tunnustus, reformaatioajan pää-tunnustus, tekee selkoa siitä, että ihmisille ”annetaan vanhurskaus lahjaksi Kristuksen tähden uskon kautta” (CA 4), se jatkaa seuraavassa kappaleessa: ”Jotta saisimme tämän uskon, on asetettu evankeliumin opettamisen ja sakramenttien jakamisen virka” (CA 5). Tunnustuskirjat opettavat erityisen viran arvoa. Se ei ole kirkossa *iure humano* eli inhimillisen oikeuden pohjalta, vaan *iure divino* eli jumalallisen oikeuden mukaan.

Virka ei ole luterilaisessa kirkossa pelkkä järjestystä koskeva kysymys. Perimmältään erityinen virka on apostolinen, sillä sen pohjana on Kristuksen asettama apostolin virka. Samoin myös yhteinen pappeus perustuu Kristuksen arvovaltaan. Ne kuuluvat yhteen eivätkä ole vastakkaisia tai toisistaan

3 Ks. esim. Ahonen 2007.

4 Nazir-Ali 2014.

5 Teinonen 1984, 200.

6 *Yhteinen julistus* 4.2.22.

7 *Yhteinen julistus* 4.3.25.

8 Teinonen 2003, 62.

9 *Yksimielisyyden ohje*, esipuhe.

10 Ks. *Kirkkolaki* 1.1.

11 *12 teesiä Raamatusta* 1972.

irralaisia. Kumpikaan ei korvaa toistaan eikä ole toistaan vähäpätöisempi.

Miten virka toteutuu Suomen evankelis-luterilaisessa kirkossa nykyisin? Tästä kysymyksestä tuon esille kolme mielessäni olevaa näkökohtaa.

Ensinnä olemmeko osanneet toimia niin, ettei kirkkoomme synny vastakkainasettelua pappien ja maallikoiden, kaikkien kastettujen välille? Reformaation aikana korostettiin sitä, että kirkon virka on palveluvirka, jonka tarkoitus on johdattaa Kristuksen luokse. Meitä pappeja ja piispoja ei ole asetettu toisten hallitsijoiksi, vaan evankeliumin ja ihmisten palvelijoiksi.

Reformaatio antoi erityisen korostuksen yhteiselle pappeudelle. Sen perusteella seurakunnan jäsenet eivät ole ainoastaan oikeutettuja käyttämään äänivaltaansa, vaan heidät on myös kutsuttu osalliseksi Kristuksen pelastusteosta ja hänen kirkolleen antamasta tehtävästä. Kirkossa osallisuus on siis enemmän kuin demokratian periaate.

Kirkon jäsenyyden merkityksen nykyistä syvempi ymmärtäminen on kirkon tulevaisuuden elinehto. Yhteisen pappeuden toteuttamisessa ei ole päästy niin pitkälle kuin pitäisi. Ratkaisu tähän ei ole kirkon järjestysmuodon muuttaminen, mikäli kirkkomme aikoo säilyttää apostolisuutensa. Maallikoiden ja pappien on toimittava yhdessä, jotta jokainen kirkon jäsen löytäisi oman paikkansa Jumalan kansan joukossa. Siksi on tähdennettävä yhteisen ja erityisen viran rinnakkaisuutta.

Toiseksi reformaation puhe kirkon virasta Jumalan asettamana oli tarkoitettu korostamaan kirkolle annetun tehtävän perustaa, joka on Jumalassa itsessään. Pappia ei ole tarkoitettu ajamaan omaa agendaansa. Häntä ei ole kutsuttu kertomaan omista mielipiteistään eikä mielialatuksistaan. Hänet on kutsuttu julistamaan siitä, minkä Jumala on antanut puhuttavaksi. Pappi on Kristuksen todistaja, hänen sanansaattajansa – jotta ”saisimme tämän uskon” (CA 5) ja vanhurskauden lahjan.

Kolmanneksi näyttää siltä, että virkaan liittyvät kysymykset ovat kirkollemme vaikeita. Viittaan tässä sekä naispappeuteen että diakonaattiin. Kipuilu ja erimielisyys jatkuvat ja luovat tarpeetonta hajaannusta ja hämmennystä kirkossa. Tästä kärsivät sekä seurakuntalaiset että kirkon työntekijät. Samalla olen tunnis-

tanut kirkossamme olevan tarpeen löytää rakentavia ratkaisuja molempiin edellä mainitsemini kysymyksiin. Siksi näissä asioissa olisi päästävä eteenpäin toisia kunnioittavalla, kirkon ykseyttä vaalivalla tavalla.

USKOLLISENA JUMALALLE, MERKITYKSELLISENÄ IHMISILLE

Dogmatiikan professori Teinosen mielestä Suomen evankelis-luterilaisen kirkon apostolisuuden koetinkiviä olivat siis vanhurskauttamisoppi, raamatuntulkinta ja kirkon virka. Kolme vuosikymmentä myöhemmin voi todeta, että yhä edelleen ne ovat kirkkomme tulevaisuuden kannalta olennaisia teologisia kysymyksiä.

Kirkossamme valmistaudutaan parhaillaan reformaation 500-vuotisjuhlaan. Mainittu ”kysymyskolmikko” tarjoaa juhluvoiteen keskeisiä sisällöllisiä näkökohtia, joita olisi syytä käsitellä. Ainakin ne auttaisivat Teinosen peräänkuuluttaman peruskysymyksen pohdinnassa: Mikä kirkko on?

Kuten edellä olen todennut, Teinosen mukaan ratkaisevin tekijä Suomen kirkon tulevaisuudelle on uskollisuus apostolille ja konstituutiolle. Ei liene sattuma, että 1900-luvun lopun dogmatiikan professorin ja 200-luvulla eläneen ensimmäisen kristillisen dogmaatikon, kirkkoisä Irenaeuksen opettamat kriteerit ovat yhtenevät. Teinonen korosti dogmaa, Raamattua ja virkaa. Irenaeuksen mukaan totuus on erotettavissa valheesta ja kehälliset asiat olennaisista kolmen kriteerin avulla: 1. Raamattu, 2. uskontunnustus ja keskeinen dogma sekä 3. apostolinen traditio, jonka palvelijana piispan virka toimii.

Dosentti Sammeli Juntunen on korostanut, että mikään kolmesta kriteeristä ei toimi yksin, vaan tarvitsee kahta muuta. Vain näiden kolmen elävässä, käytännön vuorovaikutuksessa voi toteutua kaksi olennaisen tärkeää asiaa. Toisaalta kirkon tulee pysyä opetuksessaan uskollisena Jumalalle ja hänen alkuperäiselle evankeliumilleen Kristuksesta, toisaalta kirkon opetuksen tulee pysyä merkityksellisenä nykypäivän kysymyksille, ongelmille ja ihmiskunnan yhä lisääntyvälle tiedolle.¹² Mielelläni yhdyin tähän näkemykseen. Siten luterilaisuus voi säilyttää elinvoimaisuutensa ja sisäisen integriteettinsä. Siten Suomen evankelis-luterilaisella kirkolla on reformaation kirkkona tulevaisuus.

Suomen evankelis-luterilaisen kirkon tulevaisuus ei ole ensisijaisesti riippuvainen jäsenkehityksestä, taloudesta tai rakenteista. Kysymys on ennen kaikkea siitä, pysykö kirkko kirkkona. Piispojen kollegiolla ja piispainkokouksella on keskeinen vastuu kirkon apostolisuuden säilymisestä. Siksi meidän on tarpeen muistaa apostolin kehoitus: ”Meitä on siis pidettävä Kristuksen palvelijoina, joiden huostaan on uskottu Jumalan salaisuudet. Siltä, jolle on jotakin uskottu, vaaditaan, että hän osoittautuu luottamuksen arvoiseksi.” (1. Kor. 4:1–2.)

KIRJALLISUUS

12 TEESIÄ RAAMATUSTA

1972 *12 teesiä Raamatusta*. Martti Simojoki ja muut piispat. Helsinki: Piispainkokous.

AHONEN, RISTO A.

2007 *Civitas Dei: missiologinen keskustelu Jumalan valtakunnan murtautumisesta maailmaan*. Helsinki: Suomen Lähetysseura.

JUNTUNEN, SAMMELI

2010 *Kirkon raamattuteologiasta ja sen puutteesta*. Helsinki: Kirjapaja.

KIRKKOLAKI

1993 Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kirkkolaki (1054/1993). www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1993/19931054.

NAZIR-ALI, MICHAEL

2014 <http://www.virtueonline.org/wayne-pa-bishop-nazir-ali-weighs-anglican-communion-cofe-islam-acna>.

TEINONEN, RIITTA & SEPPO A.

2003 *Ajasta ylösnousemukseen: Sata sanaa teologiaa*. Uudistettu laitos. Jyväskylä: Kirjapaja.

TEINONEN, SEPPO A.

1984 ”Suomen kirkon tie”. *Teologinen Aikakauskirja* 89, 196–200.

YHTEINEN JULISTUS

1999 Luterilaisen maailmanliiton ja katolisen kirkon ”Yhteinen julistus vanhurskauttamisopista”. sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/sp2?open&cid=Content46D1AD.

YKSIMIELISYYDEN OHJE

Yksimielisyyden ohje. www.evl.fi/tunnustuskirjat/yo/index.html.

12 Juntunen 2010, 274.